

K SEDEMDESIATINÁM PROF. PhDr. BOHUSLAVA BENEŠA, DrSc.

Na úvod by som chcel pripomenúť, že jubilant je už celé desaťročia spoľahlivým spolupracovníkom časopisu Slovenský národopis a mnohé jeho práce vznikli v súčinnosti so slovenskou folkloristikou, ktorá sa iniciatívne chopila neformálnej organizácie a koordinácie folkloristickej práce v Československu od konca šesťdesiatych rokov.

Nie je teda náhoda, že v našom časopise vyšli už dva články o jubilatovi, pozdravy k dvom okrúhlym výročiam. Autorom prvého bol O. Sirovátka (1977), druhého D. Klímová (1987). Obaja patrili tak isto do folkloristickej spoločnosti, ktorá sa pravidelne stretávala na folkloristických seminároch

poriadaných či už v rámci chýrnych “Smolenických dní”, či v iných kaštieloch a rekreačných zariadeniach na Slovensku. Pripomínam tieto skutočnosti ani nie tak kvôli dejinám vedy, ale najmä z pohnútky osvetliť, kde a kedy vznikali tieto priateľsko-pracovné vzťahy a prečo práve B. Beneš a jeho práca v mnohom súvisí i so slovenskou folkloristikou.

Žiaľ, jubilant patrí už medzi posledných mohykánov silnej českej povojnovej folkloristickej školy. B. Beneš sa vždy hlásil k svojim domácim a zahraničným učiteľom a inšpirátorom. K nim patrili napr. B. Václavek, F. Wollmann, P. G. Bogatyriov, V. Je. Propp a ďalší. Ich vplyv je po mnohých rokoch v niektorých jubilentových prácach jasne čitateľný. Zároveň výpočet týchto mien naznačuje i jeho vedecké orientácie.

Už O. Sirovátka pred dvadsiatimi rokmi zdôraznil tri akcenty charakterizujúce vedecký záujem B. Beneša: “pozornosť k okrajovým a prechodným javom medzi literatúrou a folklórom, orientáciu na typologicko-štruktúrne a semiotické problémy ľudovej a pololudovej tradície, a nakoniec štúdium ľudového podania a kultúry”. Použil pritom veľmi výstižne výraz “akcent”, pretože problémová a tematická šírka Benešových záujmov prekračuje tieto tri orientácie.

Našli sme tu napr. otázky folklorizmu, dejín folkloristiky, porovnávacie štúdium a pod., ktoré sa v ďalších dvoch desaťročiach v rôznych proporciách odrazili v autorovom diele.

Náročky spomínam šírku jeho záujmov, pretože je charakteristická pre modernú folkloristickú prácu, takto sa napr. orientoval i O. Sirovátka i ďalší folkloristi. Mimocho- dom, musím pripomenúť, že v tomto období sme B. Beneša vnímali ako organickú súčasť tzv. "brnenskej školy", ako sme si zjedno- dušene nazvali inšpiratívne pôsobenie našich kolegov, učiteľov a odchovancov brnenských národopisných pracovísk, predovšetkým po- chopiteľne z tamojšej katedry etnografie a folkloristiky, na ktorej ako docent a neskôr profesor pôsobil i B. Beneš.

V poslednom desaťročí sa nám dostávajú do rúk práce, ktoré jednoznačne dokumen- tujú jeho nekonvenčné vedecké i pedagogic- ké krédo. Pred sebou mám opravené vyda- nie skript *Úvod do folkloristiky* z roku 1989, kde sa jasne črtá ucelený pohľad na folkloristickú prácu opierajúcu sa o rozvíjanie eko- logického a semiotického štúdia.

Prekročenie klasického vnímania folkló- ru je v iných súvislostiach jasné i z antoló- gie českej ľudovej slovesnosti, kde jubilan- t podáva obraz žánrovej pestrosti českého slo- vesno-dramatického folklóru, pričom výber publikovaného materiálu hovorí o opustení výlučne estetických kritérií a prihliadnutie i k mimoestetickým funkciám folklóru. Tak- to možno charakterizovať i ďalšie štúdie a práce B. Beneša z posledného obdobia, kto- ré sa dotýkajú predovšetkým živých folklór- nych procesov a aktuálnych potrieb súčas- nej folkloristickej práce.

Antológia *Česká lidová slovesnost* (1990) naznačuje, v akých intenciách by sa mala práca vo výskume žánrov perspektívne ube- rať. Tieto námety nachádzame konkretizova- né v početných štúdiách v posledných ro- koch. Ide napr. o výskum prózy v mestskom prostredí, súčasné ľudové divadlo, úplne nová je problematika domnienky a fámy, novo nastolované sú otázky folklorizmu, protofol- klóru, nápisového folklóru, problémy orál- nej histórie a spomienkového rozprávania. Do popredia sa derie i aktuálna problemati- ka analýzy národného povedomia v súčas- nosti, analýza interetnických vzťahov a po- četné sú štúdie z oblasti dejín folkloristiky či tradične benešovskej "akcentácie" štruk- túrno-typologického štúdia. Podrobnejšie o kvantitatívnej stránke jeho vedeckej prá- ce v poslednom období objektívne hovorí pri- pojená výberová bibliografia. O jej inšpira- tívnosti a kvalite povedia najviac budúci historici našej folkloristiky.

Aktivita B. Beneša neochabla ani po jeho odchode do dôchodku. Ďalej publikuje, zú- častňuje sa vedeckého života, oponuje dok- torské a iné práce. Radí mladším spolupa- racovníkom. Spoznávam v ňom stále toho "brnenského optimistu", ktorý i spôsobom vyjadrovania i zmyslom pre humor nezaprie svoje autentické rodné mesto.

S radosťou mu vo svojom mene i v mene celej slovenskej národopisnej (či etnologic- kej) obce želim veľa zdravia, pohody a tvo- rivej energie.

Milan Leščák

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA PROF. BOHUSLAVA BENEŠA, DrSc. ZA ROKY 1987-1996

Funkce lidové prózy v městském prostředí na Balkáně. In: *Studia balkanica bohemoslo- vaca* III, Brno 1987, s. 281-287.
Ein historisches Ereignis in der zeitgemäßen Darstellung der Presse, des Bänkelliedes und des volkstümlichen Puppentheaters.

Jhb. für Volksliedforschung 32, Berlin 1987, s. 64-80.
Žánrová problematika lidového vyprávění (Návrh morfologické analýzy nepohádko- vé prózy). *Národopisné informácie* 2/87, Bratislava 1987, s. 5-24.

- The Functions of Literary Folklore in Western Slavs (Protofolklore and Folklore Narrations in Czech, Slovak and Polish Village). *Ethnologia slavica* 18, 1986, Bratislava 1987, s. 69-84.
- Typologie a funkčnost současného lidového divadla u západních Slovanů (K 96. výročí narození P. G. Bogatyreva). In: Česko-slovenská slavistika 1988. Praha 1988, s. 275-285.
- Slavistics Folkloristics in Czechoslovakia during the years 1945-1985. *Ethnologia slavica* 20, Bratislava 1988, s. 185-213 + bibl.
- Literarische und ethnographische Erkenntnisse über den Balkan in den Aufzeichnungen Ludvík Kubas. Rapports, co-rapports, communications tchecoslovaques pour le VIe Congrès de l'association internationale d'Études du Sud-est-européen, Praha 1989, s. 283-296.
- Funktionen der mündlichen Kommunikationen in der gegenwärtigen Stadt. In: Folklore and historical process. Zagreb 1989, s. 105-123.
- Česká folkloristika a teorie literatury. K jejich vztahům v meziválečném období. NVČ VI (48), Praha 1989, s. 11-23.
- Folklór a protofolklór v politické renesanci. NA 27, 1990, s. 73-80.
- Česká lidová slovesnost. Odeon Praha 1990, 363 s.
- Funkce domněnky jako folklórního žánru v ústních dějinách současné české společnosti. In: Folklórne žánre-archívy-katalógy. Bratislava 1991, s. 32-42.
- Podoby teorie folklóru v díle Jana Mukařovského. Sbor. prací fil. fak. brněnské univerzity D 38, 1991, s. 53-62.
- Der Grasel. Das Leben eines Räubers aus mährischer Perspektive. In: Johann Georg Grasel. Räuber ohne Grenzen. Horn 1992, s. 75-84. Dito Horn, 1994.
- Das Volkstheater heute. Probleme und Perspektiven. In: Volksleben und Volkskultur in Vergangenheit und Gegenwart. Bern 1993, s. 247-255.
- Lidová regionální kultura a národní povědomí dneška. In: Lidová kultura na Hané. Olomouc 1993, s. 3-10.
- Úvahy o aktuální situaci folklorismu v rozvoji mezinárodních vztahů. Universitas 1993, 3, s. 22-24.
- Funkce vesnického vyprávění. ČL 80, 1993, s. 305-316.
- Morphological Analysis of the Texts of Folkballads. An attempt at constructing a pattern according to the system of V. Propp. *Ethnologia slavica et slovacica* 24-25, 1993, s. 177-194.
- Wandkarikaturen während der "sanften Revolution". In: Bild und Text. Bratislava 1993, s. 14-20.
- Nápisy v ulicích. Spolu s Václavem Hrníčkem. Brno 1993, 206 s.
- Die Erinnerungserzählungen der deutschen Vertriebenen aus der Tschechoslowakei 1945-46 und der Folklorismus in Europa. In: Ethnokulturelle Prozesse in Mitteleuropa im 20. Jahrhundert. Bratislava 1994, s. 169-181.
- Oral history und die Gefühle der nationalen Zusammengehörigkeit der Tschechen und Deutschen in der ČSR. In: Folklore in the identification process of society. Bratislava 1994, s. 155-162.
- Pověra a pověřivost v moderní společnosti. In: Lidová kultura na Hané. Olomouc 1994, s. 11-18.
- Das Bild "des anderen" im tschechischen und deutschen Volksmund Südmährens 1918-1945. In: Kultúraták találkozás-kultúrák konfliktusai. Békéscsaba-Budapest 1995, s. 34-39.
- Existuje ještě lidová kultura? Proměny výročních obyčejů. In: Kulturen an der Grenze. Kulturen na hranici. Wien-Waidhofen 1995, s. 248-254.
- Fáma – kouř bez ohně? Universitas 4/1995, s. 8-14.
- Funkce regionálního vzpomínkového vyprávění a pověstí v česko-německém prostředí. In: Česká lidová kultura a střední Evropa. Praha 1996, s. 59-61.
- Oral history a lidová tradice. Etnologické rozpravy 1/96, s. 14-23.
- Tschechisch-deutsche Beziehungen seit 1918 unter besonderer Berücksichtigung der Oral History und der Volkskultur im Grenz-

gebiet. In: Kulturen – Räume – Grenzen. Interdisziplinäres Kolloquium zum 60. Geburtstag von Herbert Schwedt. Mainz 1996, s. 79-90.
Die Wiederbesiedlung Südmährens. In: Niederösterreich 1945 – Südmähren 1945. Die

Vorträge des vierzehnten Symposions des NO Instituts für Landeskunde. Wien 1996, s. 291-301.
Folklorista Frank Wollman. In: K dejinám slovesnej folkloristiky. Bratislava 1996, s. 90-98.

PhDr. MAGDALÉNA PARÍKOVÁ, CSc. JUBILUJE (9. september 1947)

Krásne počasie septembrového babieho leta akoby chcelo podčiarknuť príjemnú atmosféru stretnutia kolegov a priateľov Magdy Paríkovej, ktorí jej prišli na Katedru etnológie FFUK zablahoželať k životnému jubileu. Treba povedať, že naša oslávenkyňa

zvládla “obrad prechodu” so šarmom jej vlastným. Bola nielen pozornou hostiteľkou, uznávanou kolegyňou, ale i dojatou starou mamou, keď ju prišla pozdraviť dcéra s vnúčikom.

Spokojní sme boli i my, členovia spolku päťdesiatnikov, spolku, ktorý nikto nezakladal, neorganizoval, ktorý našej generácii priniesol sám život. Potešili sme sa, lebo nová členka nie je hocikto, ale dlhoročná vedec-ká pracovníčka, dnes i s pedagogickým úväzkom na Katedre etnológie FFUK v Bratislave, predsedkyňa Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV a výkonná redaktorka časopisu *Ethnologia slavica et slovacica*.

Aj keď členstvo v spolku nepodmieňuje vyplňovanie nijakých dotazníkov, predsa je len príležitosťou, pri ktorej si každý adept urobí prvý vážny odpočet i z toho, ako prispel k výsledkom vednej disciplíny, v ktorej pracuje, ako sa mu podarilo zosúladiť jej potreby s osobnými ambíciami. Myslím, že Magda Paríková nebude musieť pri tejto bilancii klopiť oči.

Od roku 1969, ešte ako poslucháčka národopisu, začala pracovať Magda Paríková v Kabinete etnológie, ktorý sa neskôr stal súčasťou Katedry etnografie a folkloristiky FFUK v Bratislave, kde zotrvala doteraz. Svoj vedecký záujem orientovala na problematiku materiálnej kultúry, predovšetkým na agrárnu etnografiu. Z tejto oblasti obhájila i kandidátsku dizertačnú prácu *Tradičné spô-*

soby pestovania obilnín v regióne Gemera. Výber témy i regiónu predznamenal i rozšírenie jej odborného záujmu o otázky ľudového transportu a dopravy. V etnicky a kultúrne kontaktovej zóne, kde pracovala, sa nemohla vyhnúť ani problematike slovensko-maďarských kultúrnych vzťahov. Tieto neskôr rozpracovávala i v širších karpatsko-balkánskych a európskych súvislostiach. Svedčia o tom jej aktivity pri plnení takých výskumných úloh, akými boli *Etnokultúrny vývoj na južnom Slovensku, Stredoeurópske kontexty ľudovej kultúry na Slovensku a Odraz civilizačných zmien v etike kontaktov multietnického spoločenstva.*

Ak by som mal však osobne hodnotiť spoluprácu s Magdou Paríkovou, tak si rád spomínam na obdobie prípravy *Etnografického atlasu Slovenska* a *Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska*, kde naša jubilantka do-

kázala, že je nielen dobrou odborníčkou, ale i výbornou kolegyňou. Akýmsi prolongovaním týchto čias, na ktoré tak rád spomínam, lebo ľudská súdržnosť dala vtedy našej generácii ducha, je pre mňa súčasná spolupráca s Magdou na príprave atlasov tradičnej ľudovej kultúry Slovákov v zahraničí.

Spomenul som len základné veci z nespočetných aktivít našej jubilantky. Nie je v možnostiach tohto príspevku, nakoniec ani jeho zmyslom, aby sme spomenuli všetky odborné, pedagogické či organizačné výsledky práce Magdy Paríkovej. Ostáva mi preto už len za seba, ale i všetkých kolegov a priateľov popriať našej oslávenkyni veľa zdravia, dobrých vedeckých nápadov a dostatok vitality pri ich realizovaní.

Veľa šťastia, Magda!

Peter Slavkovský

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA PhDr. Magdalény PARÍKOVEJ, CSc.

Štúdie a spoluautorstvo v publikáciách:

- 1983 **Poľnohospodárstvo a chov dobytky.** In: Stará Turá. Štúdie o histórii, ľudovej kultúre a nárečí. Zost. J. Michálek, Bratislava, s. 78-91.
- 1985 **Spôsoby transportu a dopravy.** In: Horná Cirocha. Vlastivedná monografia zátopovej oblasti. Zost. J. Podolák, Košice, s. 239-263.
- 1986 **Tradičné formy poľnohospodárstva.** In: Záhorská Bratislava. Vlastivedná monografia Záhorskej Bystrice, Dúbravky, Lamača a Devínskej Novej Vsi. Zost. J. Podolák, s. 321-339.
- 1990 **Doprava.** In: Etnografický atlas Slovenska. Mapové zobrazenie vybraných javov ľudovej kultúry. Zost. S. Kovačevičová, Bratislava. Mapy a komentáre, s. 34-38.

1995 **Tradičné poľnohospodárstvo.** In: Devínska Nová Ves. Zost. J. Pokorný. Bratislava, s. 80-88.

Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. Bratislava, 32 hesiel, 4 spoluautorstvo, = 1,19 AH.

1996 **Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku.** Zost. A. Divičanová, A. Krupa, M. Benža. Békéscsaba, s. 67-77.

Štúdie:

1979 **Transport ľudskou silou.** Slovenský národopis, 3, s. 449-473.

Tradičné spôsoby zimného transportu a dopravy v oblasti Hornej Cirochy. In: Naukovij zbirnik Múzea ukrajinskej kultúry, Svidník, s. 167-187.

- Návod na etnografický výskum transportu a dopravy.** Slovenská národopisná spoločnosť pri SAV, Bratislava, 32s., 36 vyobrazení
- 1980 **Etnografický výskum maďarského etnika na Slovensku** (V retrospektíve etnologických, historických a nárečových výskumov). In: Národopisné informácie, NÚ SAV, Bratislava, s. 167-187
- 1981 **Transport a doprava v slovenských Karpatoch.** In: Agricultura Carpatica II., Rožnov pod Radhoštěm, s. 79-87, 3 mapy.
- Slovensko-maďarské paralely na úseku agrikultúry v Honte** (spoluautor P. Slavkovský). In: Teoretické a praktické problémy národopisného výskumu maďarskej národnosti v Československu, Bratislava, s. 101 – 119.
- Žatva a mlatba v Honte** (spoluautor P. Slavkovský). Slovenský národopis, 29, s. 298-319.
- 1982 **Tradičné formy transportu a dopravy v Tešmaku.** (Na základe materiálu z konca 19. a začiatku 20. st.). In: Vlastivedný spravodaj Tekovského múzea, Levice, s. 3-25.
- 1983 **Tradičné žatvénné nástroje na slovensko-maďarskom etnickom pomedzí.** In: Národopisné informácie, Bratislava, s. 42-70.
- Tradičné spôsoby úpravy pôdy pod osev v severnej časti Gemera.** In: Obzor Gemera, s. 35-42.
- 1985 **Obchod so zeleninou a ovocím v prímestských obciach Bratislavy.** Slovenský národopis, 1, s. 178-195.
- Spoločné a diferencované črty v tradičnom poľnohospodárstve na slovensko-maďarskom etnickom pomedzí.** In: Národopisné informácie, s. 45-56.
- 1986 **Tradičné formy vzájomných kontaktov roľníckeho spoločenstva s malým mestom.** In: Venkovské mesto I. Uherské Hradiště, s. 71-81.
- 1987 **Služobníctvo v Bratislave v prvej polovici 20. storočia.** Slovenský národopis, s. 331-339.
- 1989 **Tradičná mlatba obilnín v Gemeri.** In: Zborník SNM – Etnografia LXXXIII, s. 50-71.
- 1990 **Miesto a funkcie služobníctva v lokálnom spoločenstve.** Slovenský národopis, 38, s. 191-203.
- O služobníctve na Slovensku v prvej polovici 20. storočia.** In: Umění a řemesla (Praha), s. 17-25.
- 1991 **Deň matiek – jeho význam a miesto v rodinnej obradovosti a výchove.** In: Slavnosti v moderní společnosti. Strážnice, s. 51-59.
- Podiel služobníctva na transmisii kultúrnych tradícií.** In: Město, kultura, prostor, lidé a slavnosti. Uherské Hradiště, s. 269-276.
- Spoločné a diferencované črty kontaktujúcich sa etník v objektívnej realite a kolektívnom vedomí.** In: Správy Psychologického ústavu FFUK, Bratislava, s. 283-289.
- 1992 **Stručná charakteristika obcí (so zreteľom na vývin etnickej štruktúry).** Spoluautor J. Podolák. In: Etnokultúrny vývoj na južnom Slovensku. Bratislava, FFUK, zborník grantovej úlohy, s. 41-55.
- Procesy integrácie slovenských repatriantov v obciach južného Slovenska.** In: Etnokultúrny vývoj na južnom Slovensku. Bratislava, s. 104-115.
- Výskum agrárnej kultúry na slovensko-maďarskom etnickom pomedzí v kontexte slavistického štúdia.** Slavica Slovaca, 28, s. 150-158.
- 1993 **Etnokultúrny vývin na južnom Slovensku v kontexte procesu repatriácie.** In: Národopisné informácie, Bratislava, s. 36-57
- 1994 **Folgen der Nachkriegsmigration auf die ethnokulturelle Entwicklung der Südslowakei.** In: Ethnocultural Processes in Central Europe in 20-th Century, Bratislava FFUK, s. 124-133.
- Dôsledky výstavby vodných diel na Dunaji na kultúru a spôsob života obyvateľov podunajského regiónu** (spoluautor Z. Škovierová). In: Acta environmentalica universitatis Comenianae, Bratislava, s. 67-72.
- Ethik des Ethnischen.** Slovenský národopis, 42, s. 465-470.

- 1995 **Formovanie identity v etnicky zmiešaných rodinách.** In: Tradičná ľudová kultúra a výchova v Európe. Nitra, s. 166-172.
- Podiel profánnych a konfesiónálnych inštitúcií v intergácii slovenských repatriantov na južnom Slovensku.** In: Stredo-európske kontexty ľudovej kultúry na Slovensku. Bratislava, s. 15-29.
- 1996 **Zmeny pracovných stereotypov a interlokálnych kontaktov spoločenstva obcí "gabčíkovského regiónu".** In: Acta environmentalica universitatis Comenianae, s. 94-104.
- Štúdie v zahraničí
- 1976 **Megjegyezések repatriáltak problémájának tanulmányozásához.** In: Nemzetközi néprajzi nemzetiségtudató konferencia I., Békéscsaba, s. 76-91.
- 1981 **A földművelés néprajzi vizsgálat a népi kultúra szlovák-magyar viszonyok tükrében.** In: Nemzetközi néprajzi nemzetiségtudató konferencia. II. Budapest-Békéscsaba, s. 453-461.
- 1982 **Zu den bisherigen Ergebnissen des ethnokartographischen Studiums von Lastentragen und Verkehr in der Slowakei.** In: Transportmethoden in der traditionellen Kultur. Budapest, s. 65-72, 5. map.
- 1985 **Traditionelle Erntegeräte im slowakisch-ungarischen ethnischen Grenzgebiet.** Ethnologia Slavica, 14, s. 57-79.
- 1986 **A szlovák-magyar etnikai határ agrár-problematikájának kutatása.** In: III. Békéscsabai nemzetközi néprajzi nemzetiségtudató konferencia. Budapest-Debrecen-Békéscsaba, s. 249-256.
- 1987 **Transport und Beförderung in den Karpaten und auf dem Balkan /Etwurf eines Forschungsprojektes zur internationalen ethnographischen Forschung.** In: Carpatobalcanica, s. 50-68.
- 1990 **Traditionelle Methoden des Getreideaustretens durch Vieh im slowakisch-ungarischen Grenzgebiet.** Ethnologia Slavica, 22, s. 69-85.
- 1991 **Arbeitsmigration als Form der inter-ethnischen Kontakte.** In: Nemzetiség – Identitás. IV. Nemzetközi néprajzi nemzetiségtudató Konferencia előadásai. Békéscsaba-Debrecen, s. 347-351.
- 1992 **Traditionelle Kontakte der Bauerngemeinschaft mit der Kleinstadt.** In: Ethnographica et folkloristica (Budapest) 7-8. II, s. 672-681.
- 1993 **Transport und Verkehr im Ethnographischen Atlas der Slowakei und seine Korrelationen in der Volkskultur Europas.** Ethnologia Slavica, 24-25, s. 422-448.
- Slovenskí presídlenci z Maďarska v obciach južného Slovenska.** In: Ludové noviny, Týždenník Slovákov v Maďarsku 34, č. 23, s. 11-14.
- Kulturströmungen und Kulturkontakte in der Slowakei und ihrer Auswirkung auf die Alltagskultur.** In: Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde, 30 (1993-94), Bonn, s. 65-71.
- 1995 **Toleranz und Intoleranz im Zusammenleben der ethnisch gemischten Gebieten der Südslowakei.** In: Kultúrák találkozásai – Kultúrák konfliktusai, V. Nemzetközi néprajzi nemzetiségtudató konferencia előadásai, Békéscsaba – Budapest, s. 312-316.
- 1994 **Slowakische Enklaven und Diasporagemeinden in Ungarn.** In: Nationen, Nationalitäten, Minderheiten. Wien, s. 122-129.
- 1994 **Repatriált szlovákok identitáskeresése.** In: Parasztkultúra, populáris kultúra és központi irányítás. Budapest, s. 167-172.
- 1997 **Ethnokulturelle Kontexte der Nachkriegsrepatriierung in der Slowakei.** In: Das Leben und Kultur der ethnischen Minderheiten und kleiner Sozialgruppen. Brno, s. 61-66.

**JUBILUJÚCI IVÁN BALASSA – SPOLUZAKLADATEĽ NÁRODOPISNEJ
SLOVENSKO-MAĎARSKEJ SPOLUPRÁCE
(5. 10. 1917)**

*Záverečné hodnotenie prvého
tótkomlóšskeho výskumu v Buda-
pešti (1955). Zľava: Prof. Talassi
(Budapešť), prof. O. Vákarelski
(Sofia), dr. B. Filová (Bratislava),
dr. I. Balassa (riaditeľ Národopisného múzea Budapešť), dr. A. Vájkaj (Budapešť), dr. S. Kovačevićová a dr. E. Horváthová-Čajánková (Bratislava), M. Borossová (Budapešť). Archív S. Kovačevićovej.*

Iván Balassa st. zastával a zastáva jedno z popredných miest v maďarskej etnografii. Od r. 1941 pôsobil v národopisnej muzeológii, od r. 1961 vo vedení a organizovaní odboru.¹ Široko založenú národopisnú prácu venoval nielen problematike ugrofínskej kultúry, ale najmä vzťahom ľudových kultúr v rámci karpatského oblúka. Roku 1955 sa stal spolu s osobnosťou jemu vedecky i ľudsky blízkou J. Mjartanom spoluzakladateľom povojnovej slovensko-maďarskej národopisnej spolupráce. Plán tejto spolupráce sa realizoval na základe veľkoryso založených vzťahov medzi spoločenskovednými odbormi Maďarskej akadémie vied (Magyar Tudományos Akadémia) a Slovenskej akadémie vied. Konkrétna spolupráca prebiehala od jesene r. 1955 na základe každoročných recipročných výskumov slovenských odborníkov v Maďarsku a maďarských na Slovensku. Plán práce osnovali riaditelia inštitúcií, a to J. Mjartan, riaditeľ Národopisného ústavu SAV a I. Balassa, riaditeľ Národopisného múzea v Budapešti (Néprajzi múzeum). Maďarská akadémia vied v tom čase ešte namala adekvátny etnografický ústav a na základe starších tra-

dícií národopisnú bádateľskú prácu riadilo budapeštianske Národopisné múzeum.

Obaja riaditelia rozvrhli spoluprácu nasledovne: každoročne sa na základe spoločne zostavených tímov slovenských a maďarských odborníkov mal realizovať výskum jednej lokality v Maďarsku a jednej na Slovensku. Náklady mal niesť ústav, na území ktorého sa vybratá lokalita nachádzala. Prvopis terénnych zápisov prináležal inštitúcii, financujúcej výskum. Cieľ práce bol nasledovný: monografický výskum mal poukázať na historický vývin určujúcich oblastí ľudovej kultúry. Popritom sa mali sledovať interetnické vzťahy vybratej lokality s okolím. Pravdepodobne na základe vtedajšieho zamerania etnografie v Maďarsku vybrali ako charakteristické pre Slovákov agrárne dolniacke mestečko Tótkomlós; v Národopisnom ústave SAV, ktorý sa vtedy začal zameriavať na robotnícku kultúru, padol výber na dve banícke gemerské dediny Rudnú a Kružnú.

Výskum začal na jeseň r. 1955 v Tótkomlóši. V organizovaní príprav aj samej terénnej práce I. Balassa preukázal nielen svoje odborné znalosti, ale aj ľudské vlastnosti. Zo

Slovenska v čase začínajúceho politického odmäku prišli tri odborníčky, ktoré nemali skúsenosť s porovnávacím výskumom.² Zrejme berúc do úvahy túto skutočnosť, ako aj vtedajšie obštrukcie, ktoré sa na vidieku kladli výskumníkom, I. Balassa zorganizoval výskum s veľkou dávkou taktu a politickej prezieravosti. Prvý kontakt slovenských odborníček s maďarským vedeckým prostredím prebiehal v Národopisnom múzeu v Budapešti. Sprostredkovali ho diskusie, štúdium v archíve a depozite, kde boli uložené aj doklady ľudovej kultúry zo Slovenska z 2. pol. 19. storočia.³ V súvislosti s týmto stykom bolo možné poznať aj teoretické zameranie maďarských kolegov, ktoré bolo orientované na evolučný historizmus a vzťahy ku kultúram ugrofínskych národov a kmeňov.

Pre zdar práce v regióne Békéšcáby I. Balassa považoval za nevyhnutné, aby sme sa zoznámili nielen so slovenskými lokalitami, ale aj maďarskými, bývalými kumánskymi, nemeckými a rumunskými. Preto sa cesta z Budapešti do Tótkomlóšu uskutočnila cez územie Potisia. Smerovala do Sarvaša, Kiskúnfelelházy, do Hodmezovárhelyu, Szolnoku a do okolia Békéšcáby. Zoznamovali sme sa tak nielen s charakterom miest a dedín, ale i so zbierkami vidieckych múzeí a lokálnymi dejinami regiónov. Každá odborníčka mala svojho staršieho maďarského partnera, ktorý umožňoval kontakt s okolím. Podobne bola organizovaná spolupráca aj v Tótkomlóši, kde nás maďarskí kolegovia upozorňovali na špecifiká dolniackeho života a kultúry, čo nám, odchovaným Horniakmi, mohlo uniknúť. Balassova koncepcia a organizácia výskumu zabezpečila aj styk s miestnymi svetskými a cirkevnými predstaviteľmi obcí, v ktorých sme skúmali. Táto okolnosť bola dôležitá už aj preto, že v pamäti ľudí žili reminiscencie na nepodarenú presídľovaciu akciu a v r. 1955 sa podstatne zhoršil a zostril i politický tlak vrchnosti najmä na regióny v minulosti bohaté. Takto pripravené obyvateľstvo s nami otvorene hovorilo o svojich bôľoch a starostiach.

Výskum v Tótkomlóši prebiehal aj v nasledujúcom roku, v mesiacoch, kedy už vyzrievala maďarská revolúcia. Výsledky mož-

no doložiť stovkami písomných záznamov, fotografií, diapozitívov a kresieb. Natoľko úspešný nebol výskum maďarských kolegov na Slovensku v Rudnej a Kružnej. Domnievam sa, že to súviselo aj s orientáciou maďarských kolegov, ktorí sa zameriavali najmä na poľnohospodársky vidiek a nie na kultúru baníkov a robotníkov.⁴

Udalosti z jesene roku 1956 podstatne zasiahli do slovensko-maďarskej spolupráce. I. Balassa bol preložený do Šarišského Potoka. Obom ústavom sa podstatne zúžili financie a možnosti publikovania, pretože nebolo v tom čase ani pomyslenia na vydanie monografickej práce. Výskumy v Tótkomlóši a Rudnej-Kružnej ostali počas viacerých rokov nevyužité. Spolupráca oboch ústavov sa zamerala na individuálne výskumy, archívy a knižnice.⁵ Maďarskí výskumníci sa na Slovensku orientovali najmä na výskumy spojené s realizáciou Maďarského národopisného atlasu.

Po r. 1960 I. Balassa prešiel do Budapešti na Ministerstvo školstva a po roku sa stal riaditeľom Poľnohospodárskeho múzea v Budapešti. S touto funkciou, ako aj s organizáciou, reprezentáciou na vedúcich miestach Maďarskej národopisnej spoločnosti (Magyar Néprajzi Társaság) začala nová etapa našej spolupráce. Príležitosť k tomu vytvorili pravidelne poriadané konferencie v Békéšcábe, na ktorých sa riešila interetnická problematika ľudovej kultúry karpatského oblúka. Hlavným iniciátorom a zrejme aj gestorom bola Maďarská národopisná spoločnosť na čele s I. Balassom. Na týchto podujatiach časť pracovníkov sumarizovala výsledky výskumu z prvej etapy slovensko-maďarskej spolupráce. Postupne sa u nás i v Maďarsku vytvorila báza publikačných možností.

Syntetizujúcim vyvrcholením započatej povojnovej maďarsko-slovenskej spolupráce (v jazykovede r. 1945, v etnografii r. 1955) sú dve atlasové diela, na ktorých pracovala najmä mladšia generácia slovenských a maďarských odborníkov pod vedením P. Kiralya a A. Gyivicsanovej, profesorov slavistiky na budapeštianskej univerzite.⁶

V mene generácie, ku ktorej na Slovensku patrím, vyslovujem jubilantovi srdečnú

vďaka za spoluprácu, ktorá bola vedená snahou o poznávanie zložitých interetnických vzťahov existujúcich po tisícročie v ľudovej kultúre národov žijúcich v Karpatskom oblúku.

Soňa Kovačevičová

Poznámky

- 1 I. Balassa r. 1940 obhájil doktorát na tému ugrofínskych vzťahov; r. 1956 kandidátsku prácu z maďarskej etnografie; r. 1966 sa stal doktorom vied. – Od r. 1940 do 1945 pôsobil v rôznych sedmohradských múzeách, od 1945-1956 v Národopisnom múzeu v Budapešti (ako pracovník i ako riaditeľ), 1956-1961 v Rákóczyho múzeu v Šarišskom Potoku, od 1960 na Ministerstve školstva, r. 1961 sa stal riaditeľom Poľnohospodárskeho múzea v Budapešti; v rôznych funkciách až po predsedu pôsobil v Maďarskej národopisnej spoločnosti (1945-1991).
- 2 Z Národopisného ústavu SAV sa výskumu v Tótkomlóši v r. 1955, 1956 zúčastnili: B. Filová skúmala rodinné vzťahy, E. Čajánková ústnu slovesnosť a ľudovú stravu, S. Kovačevičová ľudový odev a ľudové výtvarné umenie, R. Mikulová r. 1956 sa výskumu zúčastnila ako fotografka a kreslička. Z maďarských etnografov boli na výskum určení: A. Vajkaj na stavitelstvo a liečenie, Gy. Tábor na poľnohospodárstvo, L. Dioszegi na ľudovú vieru, J. Manga na hudobné nástroje a zvykoslovie, J. Pessovár a A. Medovarská na ľudový tanec, na chov dobytka B. Gunda, na nárečie P. Karoly.
- 3 V Národopisnom múzeu v Budapešti mali odborníčky zo Slovenska možnosť konzultovať s Fél E., Boross M., J. Barabásom, Krész M., Csiléri Kl.
- 4 Výskumy z Tótkomlóša sústredili tieto doklady: vyše 2000 čiernobielych fotografií, do 500 farebných diapozitívov a vyše 1000 lístkov písomných záznamov. Výskumné doklady z Rudnej a Kružnej sú podstatne menšie, pozostávajú najmä z výskumov J. Barabása.
- 5 Individuálnych výskumov v Maďarsku sa zúčastnili títo odborníci: najintenzívnejšie pracoval J. Podolák na téme pastierstvo a poľnohospodárstvo; E. Plicková sa venovala keramike, V. Nosáľová ľudovému odevu, V. Urbancová poľnohospodárstvu, J. Paličková ľudovej výrobe a remeslám, V. Valentová ľudovému nábytku a V. Gašparíková ústnej slovesnosti. – Z Maďarských kolegov na Slovensku skúmali: Kl. Csiléri, J. Morvay, L. Dioszegi, E. Kiss-Bán, M. Görös.
- 6 Kiraly, P.: Atlas slovenských nárečí v Maďarsku. Budapešť 1993. – Atlas ľudovej kultúry v Maďarsku. Békéšcaba 1996.

34. SVETOVÝ KONGRES INTERNATIONAL COUNCIL FOR TRADITIONAL MUSIC (ICTM)

Nitra, 25. jún – 1. júl 1997

V priestoroch Agroinštitútu Nitra sa v horúcich letných dňoch uskutočnilo významné stretnutie viac ako 200 odborníkov z oblasti etnomuzikológie, etnoorganológie a etnochoreológie, ktorí prišli do Nitry zo 41 krajín všetkých kontinentov. Konferenciu už po 34. krát organizoval The International Council for Traditional Music, ktorý má svoje sídlo v Departement of Music na Columbia University v New Yorku a v Nitre oslávil svoje už 50 ročné výročie existencie (pôvod-

ne vznikol 22. IX. 1947 pod názvom The International Folk Music Council – IFMC). Svetové kongresy ICTM sa konajú pravidelne každé dva roky od prvého takéhoto podujatia, uskutočneného v r. 1969 v škótskom Edinburgu. Väčšina doterajších kongresov sa konala buď mimo Európy (Jamajka, USA – 2x, Kórea, Hongkong), alebo v krajinách západnej Európy, pre etnomuzikológov bývalých socialistických krajín často nedostupných. Výnimku tvoril iba kongres ICTM v r.

1987, ktorý sa uskutočnil vo východnej časti Berlína. A keďže ďalšie stretnutie sa plánuje v r. 1999 v Hirošime, bolo nitrianske stretnutie pre viacerých slovenských, ale i ďalších európskych bádateľov dôležitou príležitosťou na konfrontáciu poznatkov a získanie istého obrazu o najnovšom dianí, trendoch a literatúre v svetovej etnomuzikológii (súčasťou kongresu bola aj výstava kníh a časopisov).

Aj keď sme mnohých z účastníkov poznali z iných podujatí či z osobných stretnutí, predstavovala nitrianska konferencia zaujímavý – i keď pre každého zúčastneného len značne torzovitý – pohľad na úroveň a orientáciu etnomuzikologického bádania v jednotlivých oblastiach sveta. Vzhľadom na počet zúčastnených referujúcich s výnimkou úvodného referátu významného etnomuzikológa Bruno Nettla z Chicaga (Arrows and circles: Questions about past and the future), plenárneho zasadnutia venovaného špeciálne slovenskej etnomuzikológii, ďalšieho o súčasných problémoch hudobnej produkcie a jej komerčného využívania (Sherylle Mils, USA), diskusie o hudbe svetových kultúr vo vyučovacom procese, plenárneho zhromaždenia členov ICTM, venovaného 50. výročiu ICTM/IFMC a spojeného s panelovou diskusiou o budúcnosti a smerovaní ICTM, či okrúhlych stolov zameraných na špeciálne problémové okruhy (napr. výskum menšín), referáty i videoprojekcie sa realizovali paralelne v jednotlivých sekciách. Okrem sekcií boli do programu vtesnané i zasadnutia študijných skupín ICTM. Takže jednotliviec naozaj nemohol stihnúť – ako to už tradične na takýchto svetových kongresoch býva – všetko, čo by ho zaujímalo.

Sekcie v rámci 34. kongresu boli vopred stanovené určenými tematickými okruhmi, pričom niektoré z nich boli v Nitre početnejšie zastúpené (napr. 1., 3., 4., 5.), v iných odznel len menší počet referátov (napr. 2. či 6.). Témy boli nasledovné:

1. Hudba a tanec roľníckych spoločenstiev v národných a politických kontextoch;
2. Hudba svetových kultúr vo výuke;

3. Hudba a tanec ako znak identity v multikultúrnych spoločenstvách;

4. Tradičná hudba, digitálna technológia a elektronické siete;

5. Zvuk a imidž v štúdiu a prezentácii tradičnej hudby a tanca;

6. Tradičná hudba a “World beat”;

7. Hudobné nástroje v 20. stor.;

8. Kríženie a znovuoobnovovanie hraníc v hudbe.

Na Európana orientovaného na isté národné či menšinové hudobné kultúry a ich porovnávanie trochu prekvapujúco pôsobila početnosť referátov a video či audioprojekcií autorov skúmajúcich iné než vlastné (prevažne exotické: africké či ázijské) kultúry, ktoré mali často charakter reportáže, bez hlbšieho ponoru do skúmanej problematiky. Na druhej strane veľmi dobre vyznela pomerne početná prezentácia slovenskej etnomuzikológie, a to tak v rámci plenárneho zasadnutia (O. Elschek, M. Teker, H. Urbancová, B. Garaj), ako i v jednotlivých sekciách (S. Dúžek, A. Elscheková, E. Krekovičová, L. Mikušová, P. Michalovič, M. Rusko, J. Važanová).

Všeobecne veľmi zaujímavé boli najmä príspevky pohybujúce sa na hraniciach rôznych vedných disciplín a etnomuzikológie (smerom k etnológii, kultúrnej a sociálnej antropológii, politickej antropológii, semiotike, ikonografii, mnohostrannému využívaniu počítačovej techniky, etnoarcheológii atď.). V samotnej plenárnej diskusii o budúcnosti etnomuzikológie sa v súvisi s tým ozývali hlasy o istej “strate hraníc” etnomuzikológie ako vednej disciplíny (ide už v súčasnosti, podľa názorov niektorých diskutérov, o akúsi “všeobsahujúcu vedu”), a to tak z hľadiska metodológie, ako aj predmetu bádania. Spochybňoval sa najmä v názve organizácie zakotvený termín “tradičná” hudba (aký má k nej vzťah napr. produkcia pouličných interpretov “etnickej” hudby v uliciach európskych veľkomiest, urbánna hudba vôbec, či fenomén “World music” a pod.).

ICTM ako celosvetová organizácia zastrešuje zároveň dvanásť študijných skupín,

zameraných na užšie vymedzenú problematiku a organizujúcich si spravidla svoje vlastné špecializované podujatia. K už existujúcim študijným skupinám (Ľudové hudobné nástroje; Analýza a systematika ľudovej hudby; Historické pramene ľudovej hudby; Etnochoreológia; Oceánia; Hudobná archeológia; Ikonografia; Využitie počítačov; Hudba a "gender"; Maquam; Hudba arabského sveta; Antropológia hudby v mediteránnych kultúrach) pribudla v tomto roku skupina zaoberajúca sa štúdiom menšín.

ICTM organizuje popri periodických kongresoch a konferenciách jednotlivých študijných skupín tiež sporadické ad hoc kolokviá (prvé sa konalo v r. 1981 v Kolobrzegu v Poľsku, posledné v roku 1994 v Smoleniciach a najbližšie je plánované na rok 1999 vo Visby – Švédsko). Organizácia vydáva každoročne Yearbook for Traditional Music (od r. 1949 založený ako Journal of the International Folk Music Council) a Bulletin of the ICTM (od roku 1948 vychádzal ako Bulletin of the IFMC), ako aj Directory of Traditional Music obsahujúci adresár čle-

nov spoločnosti a oblasti, ktorým sa venujú. Editorom publikácií je Dieter Christensen z New Yorku.

Zo strany hostiteľov organizačne zabezpečoval tridsiaty štvrtý kongres ICTM B. Garaj spolu s viceprezidentom spoločnosti O. Elschekom. Myslím, že podujatie možno hodnotiť ako vydarené, a to tak z hľadiska odborného, ako i spoločenského a kultúrneho (súčasťou podujatia bola vynikajúco dramaturgicky pripravená prezentácia slovenského folklóru, program piesní a tancov zo 17. stor., koncert starej slovenskej hudby a dve exkurzie). Kongres bol zároveň vhodnou platformou pozitívnej prezentácie slovenskej etnomuzikológie, etnochoreológie i etnoorganológie v širokých medzinárodných súvislostiach. Potvrdil dobrú úroveň, ale i "imidž" "slovenskej etnomuzikologickej školy", vybudovanej v prvom rade prof. J. Kresánkom, A. a O. Elschekovcami a ďalšími, ako aj jej rešpekt a nezanedbateľné postavenie v medzinárodnej vedeckej societe.

Eva Krekovičová

MEDZINÁRODNÝ SEMINÁR "TRANSITION AND SOCIAL CHANGE: ADAPTIVE PROCESSES AND STRATEGIES FROM AN ANTHROPOLOGICAL PERSPECTIVE"

Stará Lesná, 23.-25.9.1997

V dňoch 23.-25.9.1997 sa vo Vysokých Tatrách v Starej Lesnej konal medzinárodný seminár na tému "Tranzícia a sociálna zmena: adaptívne procesy a stratégie z pohľadu antropológie". Seminár organizovali Ústav etnológie SAV v Bratislave v spolupráci s Department of Social Anthropology University v Cambridge. Seminára sa zúčastnili odborníci rôzneho vedeckého zamerania – etnológovia, sociálni antropológovia, sociológovia a psychológovia.

Seminár otvoril riaditeľ Ústavu etnológie SAV v Bratislave, Dušan Ratica.

Takmer samostatný tematický okruh tvorili príspevky vzťahujúce sa k premenám hospodárstva (poľnohospodárstva a priemyslu) v krajinách bývalého komunistického bloku.

Juraj Podoba z Bratislavy otvoril túto tematickú časť problémom premeny bývalých komunistických krajín. Zdôraznil nerovnakosť ich ekonomických a politických zá-

ujmov a tým aj rozdielnu adaptabilitu k zmenám po páde komunistických režimov. Poukázal tu na problém neistoty obyvateľstva. Zameral sa najmä na vidiecke obyvateľstvo a jeho adaptačné stratégie počas socializmu a problémy s adaptáciou v súčasnosti. Diskusia k príspevku rozvinula problém vzťahu mäs, a najmä vidieckeho obyvateľstva k politike. **Birgit Müllerová** z Prahy sa snažila vo svojom príspevku postihnúť dôsledky zjednotenia Nemecka v nemeckých podnikoch. Tu sa však nezamerala len na ekonomické dôsledky zjednotenia, ale i na premeny sociálnych vzťahov. Skúmala tri hlavné oblasti: rodinné vzťahy medzi východným a západným Nemeckom, pracovný trh (pracovné podmienky na západe a na východe) a chladnosť v ľudských vzťahoch na západných pracovných miestach. V diskusii zdôraznila, že vo svojej práci nechcela poukazovať na to, ktorá časť Nemecka vytvára lepšie pracovné podmienky, ale na to, že každý jednotlivec tu prináša niečo pozitívne a niečo negatívne. Spomenula sa i tzv. "kolonizačná situácia", keď sa východní Nemci nechali západnými "kolonizovať" do tej miery, že neboli ani schopní povedať, že sú Nemci a radšej uprednostnili termín "Osi – východný Nemec". Mikroekonomické stratégie v maďarskej obci Nógrád, známej svojou produkciou malín, boli predmetom záujmu etnológa **Jánosa Bali** z Budapešti. Po politických a ekonomických zmenách začiatkom 90. rokov mali rodiny v Nógráde tri možnosti: 1. návrat k predkolektívnej ekonomickej štruktúre založenej na sedliackych gazdovstvách s chovom koní a dobytká, 2. založenie nových monokultúrnych fariem s produkciou mlieka a medu, 3. produkcia malín popri zamestnaní. Napriek dlhej tradícii produkcie malín v tejto obci predstavitelia tretej formy narážajú na neustále problémy: nedostatok pracovných síl, zber malín nemôže byť mechanizovaný, neistota v počasí a v marketingu. Veľmi podnetný bol príspevok **Nigela Swaina** z Liverpoolu, ktorý vo svojich výskumoch v Maďarsku metódou interview sledoval premeny hospodárstva.

Rozhovory s bývalými pracovníkmi družstva od úspešných poľnohospodárskych manažérov v družstvách, samostatných manažérov nových podnikov, poľnohospodárskych poradcov, ale aj prenajímateľov bývalých družstevných budov, so súkromnými farmármi a dôchodcami s bohatými skúsenosťami komplexne postihujú procesy premeny v postkomunistickom poľnohospodárstve. **Iveta Námerová** z Bratislavy sa vo svojom príspevku zaoberala súčasnou situáciou poľnohospodárstva na Slovensku. Poukázala na to, že dnešnými súkromnými farmármi sú bývalí manažéri a pracovníci družstiev a rešituenti, ktorí často nemajú skúsenosti s poľnohospodárstvom. Dôvodom k začatiu hospodárenia bolo vo väčšine prípadov vlastníctvo pôdy. Autorka sa zamerala najmä na novovzniknuté rodinné farmy a na ich možnosti prežitia v súťažení s postsocialistickými kolektívnymi farmami. Analýza zameraná na skupiny súkromných farmárov bola témou príspevku **Olgy Danglovej** z Bratislavy. Vo svojich prípadových štúdiách rozoberala dva typy súkromných farmárov: bývalých pracovníkov družstva s kľúčovou pozíciou v bývalom režime, čo im poskytlo prístup k sieti dôležitých informácií, a rešituentov s celkom odlišnými možnosťami začatia farmárčenia, často bez skúseností. **Balázs Balogh** z Budapešti sa venoval ekonomickým zmenám poľnohospodárskych podnikov v maďarskej obci Táb. Zdôraznil, že pred 10 rokmi 10 percent obyvateľstva žilo z poľnohospodárstva a v súčasnosti sú to už iba 3 percentá. Na začatie súkromného farmárčenia sú dôležité predovšetkým siete informácií a sociálne siete. Diskusia k príspevku upozornila na dôležitosť spätnej väzby medzi výskumníkom a skúmanými farmármi.

Druhý tematický okruh tvorili príspevky k problematike "gender issues" (rodové záležitosti). Antropologička **Frances Pineová** z Cambridge vychádzala zo svojich výskumov v Poľsku. Premeny v postkomunistickom Poľsku sa odrazili aj v postavení ženy v spoločnosti. Upozornila na to, že tu nemožno hovoriť o univerzálnej skúsenosti

(napr. o potláčaní žien, keď to ženy samy tak nepocítujú). V Poľsku naďalej pretrvávajú silný "katolicizmus" a kult Márie, čo má silný vplyv na morálitu obyvateľstva (napr. otázka interrupcie). Ruský vidiek a dôsledky reformy v poľnohospodárstve po páde komunizmu sa stali stredobodom záujmu **Sue Bridgerovej** z Bradfordu, ktorá tu realizovala dlhodobý výskum. Dopad privatizácie, dramaticky sa zhoršujúcich životných podmienok, nezamestnanosti a inflácie sa odlišne prejavil u mužov a žien v skúmaných dvoch vidieckych komunitách. Muži sa väčšinou stali farmármi a ženy pomocnými silami na týchto súkromných farmách. Tak vznikali nové formy spolupráce.

Nora Lábadyová z Bratislavy sa venovala morálke vzťahu muža a ženy na slovenskom vidieku. V prvej časti príspevku odhalila špeciálne podmienky partnerského vzťahu v tradičnej vidieckej spoločnosti v minulosti a v druhej časti sa zamerala na transformáciu tradičných životných foriem a súčasnú situáciu (nový spôsob života, zmeny v sexuálnom správaní atď.). Samostatné celky, akoby bez spoločného motívu tvorili ďalšie príspevky seminára. **Gabriel Bianchi** z Bratislavy prezentoval výsledky výskumu hodnotových systémov žiakov a učiteľov na vysokých školách a ich zmenu od čias totalitného režimu na Slovensku po súčasnosť. Išlo o širokú škálu hodnôt od ľudských vzťahov (dôvera, istota, duchovnosť, rodina), financie, možnosti výberu zamestnania, situácie v politike, angažovanosť v politike, až po hodnoty slobody či nacionalizmu. Diskusia na túto tému priniesla jedno z pozorovaní, že tak ako sa rýchlo mení politická situácia, tak aj ľudia rýchlo menia svoje názory. **Zuzana Kusá** z Bratislavy skúmala hodnoty vzájomnej pomoci v chudobných rodinách a dejiny týchto rodín. Dejiny rodiny skúmala na základe výpovedí predstaviteľov troch generácií v rámci jednej rodiny. Chudobnými rodinami sú zväčša rodiny, ktorých príslušníci majú základné vzdelanie a nízky príjem. Dobrovoľná vzájomná spolupráca je pre ne charakteristická. Sú však rôzne spô-

soby, ktorými sa usilujú skryť svoju "odlišnosť". Diskusia k príspevku upozornila na potrebu odlišovať dva typy elit: stará elita (v minulosti) bola založená na pôvode rodiny alebo vzdelaní a nová elita, reprezentovaná osobami, čo majú peniaze, ale sú bez kultúry. Zmeny etnickej identity pôvodného obyvateľstva v hornom Sliezsku boli predmetom výskumu **Eugena Kloseka** z Wroclawu. Pohnutý politický a historický vývin regiónu mal vplyv aj na etnickú identitu tamjšieho obyvateľstva. V Poľsku sa problémy nemeckej menšiny v hornom Sliezsku "vynárajú" až na prelome 80. a 90. rokov. V súčasnosti sa podľa výsledkov výskumu v tomto regióne obyvateľstvo identifikuje s tromi etnickými skupinami: poľskou, nemeckou a sliezskou, pričom posledná uvedená je najsilnejšia.

Deema Kaneffová z Cambridge vo svojom príspevku sleduje transformačné procesy týkajúce sa vzťahu jednotlivca a štátu na príklade pohrebných ceremoniálov. Výskum uskutočnený v obci Talpa v Bulharsku ukázal, že pohreb bol v období socializmu chápaný ako súčasť "prirodzeného poriadku" a podliehal autorite štátnej kontroly. Avšak náchylnosť k nadprirodzeným silám po páde socializmu odmietla predchádzajúcu formu pohrebného rituálu, ako aj všetky inštitucionalizované autority (tak štát, ako aj cirkev). Význam pohrebného ceremoniálu sa znížil a sekulárnu pohrebnú reč socialistického obdobia nahradili neformálne životopisné spomienky na zomrelého.

Michael Ritter z Berlína a **Milan Stanek** z Zürichu prispeli zaujímavým referátom z praxe. Prípad 10 ročného chlapca, ktorý sa po agresívnych prejavoch v rodine dostáva do ústavu, je jedným z príkladov, keď dieťa nie je schopné integrovať sa v spoločnosti. Prípadová štúdia opisujúca dlhoročnú prácu s dieťaťom, odhaľujúca pozadie problému psychopatického dieťaťa, nám súčasne vykreslila problémy kultúrneho konfliktu medzi bývalým východným a západným Nemeckom a zároveň poukázala na potrebu spolupráce odborníkov z viacerých oblastí

vedy. Posledný deň seminára bol venovaný exkurzii do regiónu Spiš, kde si účastníci mali možnosť pozrieť kultúrne pamiatky tejto oblasti. Príspevky prednesené na seminá-

ri budú publikované v anglickom jazyku v osobitnom zborníku.

Nora Lábadyová

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA “MAGIE A NÁBOŽENSTVÍ”

V daždivých dňoch 21.-23. mája 1997 sa v historickom moravskom meste Velehrad uskutočnila medzinárodná konferencia “Magie a náboženství”, ktorú usporiadala Karpatologická komisia pre štúdium ľudových obyčajov MKKK a Slovákcke muzeum v Uherskom Hradišti. Na konferencii sa zišli odborníci z akademických, univerzitných i muzeologických pracovísk z Bulharska, Čiech a Slovenska. Príspevky od 27 autorov sa dotýkali štyroch základných okruhov (všeobecná problematika; ľudová viera; ľudové obyčaje; ľudová slovesnosť, tanec, výtvarný prejav) a väčšinou vychádzali z konkrétnych údajov o duchovnej kultúre určitého teritória, ktorú bližšie charakterizovali, objasňovali jej vývoj alebo ju zaradovali do širších kultúrnych časovo-priestorových súvislostí. Tak mali účastníci konferencie možnosť zoznámiť sa nielen s autentickým materiálom z Čiech a Slovenska, ale i z Bulharska, z Kaukazu ap. Časť príspevkov prvého okruhu, ktorá mala teoretický charakter, bola zameraná na objasnenie vzťahu mágie a náboženstva v jednotlivých obdobiach ich vývoja v rozličných kultúrach. Na záver sa účastníci dohodli na téme nasle-

dujúcej konferencie, ktorou by mali byť živly a ich kult. Na tomto zaujímavom podujatí odznelo mnoho hodnotných a podnetných príspevkov. Bolo však na škodu celej akcie, že vzhľadom na veľký počet prihlásených príspevkov bola “čítacím maratónom” s malým priestorom na diskusiu. Nazdávam sa, že podobné podujatia by mali byť zamerané najmä na dialóg, ktorého východiskom môžu byť vopred poskytnuté príspevky alebo aspoň ich tézy či abstrakty. Ku kompletným príspevkom je možné vrátiť sa v zborníku, no možnosť debatovať o konkrétnom probléme v širšom kruhu odborníkov je zriedkavá. Okrem samotného rokovania bola súčasťou konferencie aj prehliadka chrámu vo Velehrade. Aj napriek absencii širšej diskusie konferencia umožnila prezentáciu i sumarizáciu doterajších poznatkov a názorov k danej téme. Sústredené materiály, ktoré budú publikované v zborníku, tvoria solídne východisko pre ďalšie smerovanie bádania v tejto oblasti či už v rámci etnológie, religionistiky alebo ďalších spoločenských i historických vied.

Juraj Zajonc

25. ETNOMUZIKOLOGICKÝ SEMINÁR Stará Myjava – 15. a 16. októbra 1997

Etnomuzikologické semináre usporadúvané Ústavom hudobnej vedy SAV, presnejšie jeho Oddelením etnomuzikológie, sa v priebehu svojej viac ako štvrtstoročnej

existencie etablovali nielen ako renomované rokovania predovšetkým hudobných a tanečných folkloristov, ale tiež i odborníkov z príbuzných vedných disciplín z rôznych in-

štitúcií: vedeckých ústavov, vysokých škôl, kultúrno-osvetových pracovísk ap. Pri 1. etnomuzikologickom seminári, ktorý sa uskutočnil v roku 1970 v Trenčíne za prítomnosti širokej obce slovenských a českých (najmä moravských) etnomuzikológov a etnochoreológov, nikto z prítomných iste nepredpokladal, že toto vtedy neobyčajne vďačne prijaté podujatie, ktoré zhrnulo naše dovtedajšie výskumy, bude kontinuálne pokračovať tak, že v jeseni roku 1997 sa uskutoční po 25. krát.

Odvtedy etnomuzikologické semináre prešli mnohými premenami, zúčastňovali sa ich rôznopočetné, v niektorých ročníkoch i z hľadiska národnej reprezentácie pestré zoskupenia konferujúcich. Ich obsahom bývali takpovediac "dozrievajúce" etnomuzikologické témy, ktoré zakaždým posúvali odborné poznatky vpred. Pozoruhodnejšie výsledky boli zverejňované v osobitných zborníkoch, odborných časopisoch. Od r. 1993 spravidla v novej revue pre etnomuzikológiu a etnochoreológiu s názvom *Ethnomusicologicum*, vydávanej Ústavom hudobnej vedy a vydavateľstvom ASCO. Treba zdôrazniť, že etnomuzikologické semináre by sa nemohli realizovať, keby nebolo takých prajných sponzorov, spoluporiadateľov, ako bol v posledných rokoch napr. Slovenský hudobný fond, ktorý najlepšie pochopil, že bez informovanosti o dosiahnutých výsledkoch, bez diskusií o cestách k nim nemožno úspešne pokračovať ani v etnomuzikológii.

Etnomuzikologické semináre každoročne obsahovali niekoľko tematických okruhov. Prvý v roku 1997 bol zameraný na stav etnomuzikologického bádania na Slovensku a súčasné európske vývojové trendy, a to v kontexte s poznatkami 34. svetovej konferencie ICTM – teda Medzinárodnej rady pre tradičnú hudbu. Toto doslova veľkolepé podujatie sa konalo tentoraz po prvýkrát na Slovensku, a to tiež v tomto roku, v dňoch 25. 6 - 1. 7. v Nitre. Zasadlo tu viac ako dve stovky účastníkov zo všetkých svetadielov a, pravdaže, i početná skupina domácich, slovenských odborníkov – hostiteľov na čele s

dlhoročným funkcionárom spomínanej organizácie prof. Oskarom E l s c h e k o m. Na našom oveľa skromnejšom pracovnom seminári predovšetkým on rekapituloval a hodnotil našu účasť na tomto vrcholnom podujatí, zaoberal sa súvislosťami štúdia ľudovej hudby v európskom kontexte a spoluprácou s medzinárodnými muzikologickými organizáciami.

Z aktuálnych výskumných projektov sa Ondrej D e m o venoval otázkam publikovania vianočného folklóru, ktorý sa v minulosti, za socializmu, zo známych ideologických dôvodov predstavoval iba v obmedzenom a cenzúrou skreslenom obraze pri porovnaní s inými žánrovými vrstvami slovenského folklóru. Východiskami regionálneho výskumu v šarišskej oblasti hornej Torysy, ktorá predstavuje jednu z našich najbohatších folklórnych oblastí, sa zasa zaoberal mladý prešovský vysokoškolský pedagóg Lubo Š i m č í k.

Najviac príspevkov sa sústredilo k téme podporenej vedeckou grantovou agentúrou VEGA, 2-303596, k svadbe ako synkretickej umeleckej forme, so zameraním prednostne na hudobné – teda spevné a inštrumentálne, tanečné a herno-divadelné komponenty svadby. Napriek tomu, že priestor pre rôzne prejavy ľudovej umeleckej kultúry sa smerom k dnešku v prirodzenom folklórnom prostredí neustále zužuje, súčasné vidiecke, ale niekedy aj mestské svadby so svojím pomerne závažným priebehom, spoluúčasťou a zapojením sa rôznych generácií svadobných hostí, sú a ostávajú aj naďalej rozhodujúcimi príležitosťami pre uchovávanie a pokračovanie ľudovej tradície. Niektoré tradičné súčasti slovenskej svadby majú podnes náležite nedocenený význam nielen pre ľudovú, ale i národnú kultúru v našej krajine.

Na takomto pozadí sa rozvíjalo naše rokovanie o svadbe. Alica E l s c h e k o v á sa zaoberala melodickými typmi stredoeurópskych svadobných piesní a ich rozšírením v Európe. Hana U r b a n c o v á sa zasa sústredila na dnes už v podstate zaniknutý predsavadobný zvyk – rozlúčku mladu-

chy so svojimi rovesníkmi. V rôznych regiónoch mal tento zvyk osobitné formy, ako aj pertraktované “spievanie pri venci”, známe do polovice tohto storočia v okolí Trenčína. Mestskú svadbu s mnohými tradičnými hudobnými uzlami, spevný a inštrumentálny repertoár zo Skalice a jej okolia priblížil a odborne rozobral Peter M i c h a l o v i č. Málo známy fenomén tradičnej i súčasnej svadobnej inštrumentálnej hudby (mimocho- dom, podnes niet kompletnejších notácií ta- kejto hudby) z rôznych končín Slovenska, ba i z menšinového rómskeho prostredia skú- mal a hodnotil Bernard G a r a j. Svadob- ným tanečným repertoárom, ale najmä ty- pickými tancami, ktoré tvoria jeho jadro v tradičnej svadbe na Slovensku, sa zaober- al Stanislav D ú ž e k. Mladý etnochoreo- lóg Ivan M u r í n sa zasa zameril na pod- mienky a podoby tanca v súčasnej svadbe, pričom vychádzal z výskumov v stredoslo- venskom prostredí.

Známy folklorista Kliment O n d r e j- k a predniesol časť svojich obsažných po- znatkov o divadelných prvkoch, hrách a zá- bavách v svadbe na podklade podrobných výpiskov najrôznejších literárnych i archív-

nych prameňov. Obdobnou tematikou sa za- oberal i etnológ Dano L u t h e r, ale svoj analytický pohľad rozšíril i o osobité zo- brazenie svadby pri iných tradičných prí- ležitosťiach, napr. vo fašiangových alebo niekdajších priadkových výstupoch. Trans- formáciami svadby v masovokomunikač- ných prostriedkoch sa zaoberali rozhlasoví pracovníci – folkloristi Samo S m e t a n a a Ondrej D e m o. Kým prvý priblížil a cha- rakterizoval nahrávky svadobného folklóru v Slovenskom rozhlase, druhý, niekdajší za- kladateľ známej rozhlasovej Klenotnice ľudo- vej hudby a iniciátor populárneho cyklu sva- dieb z rôznych končín Slovenska na konci 60. rokov ozrejmil hodnovernosť i formova- nie rozhlasových podôb nahrávok týchto sva- dieb.

Konečne bohatou diskusiou o možnos- tiach a perspektívach opätovného priblíže- nia slovenských svadieb širokej čitateľskej i poslucháčskej verejnosti sa skončil 25. roč- ník Etnomuzikologického seminára a opti- misticky sa avizoval vstup do ďalšieho štvrt- storočia etnomuzikologických seminárov na Slovensku.

Stanislav Dúžek

13. SYMPÓZIUM V STRÁŽNICI “SPOLOČENSTVÁ DETÍ A KULTÚRA” 23. – 24. októbra 1997

Aj napriek tomu, že sa k tohoročnému strážnickému sympóziu viazala číslica 13, samotný priebeh vedeckého stretnutia nebol poznačený katastrofickým scenárom. Tento raz sa do Strážnice zišli odborníci z Českej republiky, Slovenska, Maďarska hovoriť o té- me “Spoločenstvá detí a kultúra”. Dvojdňo- vý maratón takmer 40 príspevkov bol roz- delený do niekoľkých sekcií (s kávovými prestávkami na výdych).

Každý z príspevkov sa priamo dotýkal obdobia detstva a jeho kultúrohistorických

súvislostí. V prvej časti rokovania sa hovo- rilo o detstve a jeho spojení s pojmom do- mov, vnímanie domova deťmi. Z interdiscip- linárneho ponímania výskumu sa autori dostali na rovinu čisto psychologickéj vedy a výsledky etnologických výskumov získali výzor sociologických prieskumov.

Osobitne pre nás boli zaujímavé príspev- ky etnológov, ktoré ukázali, že téma utvá- rania etnického povedomia a odraz etnických procesov v živote detí patrí k aktuálnym a závažným problémom etnológie.

O tejto problematike hovorili vo svojich príspevkoch *Věra Frolcová: Obec a kraj v povědomí dětí o domově*, *Nad'a Valášková: Děti imigrantů z bývalého Sovětského svazu a domov*, *Bohuslav Beneš: Dětské vzpomínky na domov v dvojjazyčném prostředí jižní Moravy*.

Mnoho príspevkov sa zaoberalo fungovaním súčasných hier detí a detského slovesného folklóru. V týchto príspevkoch upútala schopnosť autorov pracovať s neustále sa meniacim materiálom, repertoárom detí. Zaujala *Jana Pospíšilová* s príspevkom *O vtipoch 10-15 ročných*, *Ilona Vojancová* s výsledkami návratného výskumu *Pověrečné představy dětí a mládeže na Hlinecku*. Ako ukázali viaceré ďalšie príspevky, repertoár hier je pestrý, a preto je dobre popri zhromažďovaní materiálu stanoviť si aj problémové úlohy a analýzy.

I na konferencii sa prejavil stále pretrvávajúci záujem o uchovávanie tradičných hier detí formou detských folklórnych súborov. Skupina detí, ktoré záujem o hudbu a folklór priviedol do súboru, sú často vďačným objektom výskumu etnológov. Predpokladá sa u nich výnimočne vreľý vzťah k tradícii. Príspevky k tejto téme zazneli z úst "ľudí z praxe", vedúcich folklórnych súborov, ale aj organizátorov folklórnych festivalov. Oceňujeme najmä ich postrehy z vedenia súborov, poznanie reakcií detí, ale i repertoárovej tvorby. Zachytením práve týchto súvislostí zaujala *Zuzana Drugová* a v historickej rekapitulácii strážnického festivalu *Jan Krist*.

V tejto sérii príspevkov chýbal článok, ktorý by vysvetlil základné pojmy: stanovil hraničné body pre výskum súčasného detského folklóru, detského tzv. tradičného folklóru (ktorý sa využíva v detských folklórnych súboroch, učebných osnovách, knižných publikáciách). Paradoxne, na konci storočia informačného výbuchu, sa funkciám masmédií a ich vplyvu na detský svet venoval len príspevok *Zory Vanovičovej Detský folklór medzi ústnou tradíciou a masmédiami*.

Z úst referujúcich zazneli zaujímavé výsledky rovnako zaujímavých tém, ako *Da-*

rovací akt v dětském společenství v príspevku *Alexandry Navrátilovej, Historické povědomie u dětí a mládeže*, ako ho interpretuje *Hana Hlôšková* či *Oděv jako jeden z identifikačních znaků skupiny* od *Jiřiny Kosíkovéj*. Vhodným prostriedkom dokumentujúcim využívanie, či skôr zneužívanie vzorov umenia sa ukázal práve detský odev, ako o jeho histórii hovorila *Lenka Nováková: Svěráz v šatníku dětí*. K slovu sa dostala aj urbánna etnológia so svojimi postrehmi zo života detí v meste, ktoré sprostredkovali vo svojich vystúpeniach *Zuzana Beňušková* a *Jolana Darulová*.

Pomerne málo priestoru sa venovalo postaveniu dieťaťa v rodine a spoločenstve. Zaujímavým prístupom k téme sa ukázala analýza fotografického materiálu z muzeálnych fondov – rodinných fotografií. *Helena Beránková* ich sledovala z hľadiska začlenenia dieťaťa do spoločenstva v minulosti.

Tvorivý podnet priniesol príspevok *Marty Botíkovéj: Děti a hračky v utváraní kulturní identity*, ktorý ukázal, ako je možné prostredníctvom samostatnej hry detí s hračkou posilňovať etnickú identitu a nespoliehať sa len na organizované formy výuky.

Detský svet v múzeu je téma vychádzajúca z konkrétnej praxe múzejníkov. Prekvapila širokou škálou možností múzea vytvárať zbierky nielen o deťoch, ale aj pre deti pútavou, živou formou, ako sa to ukázalo v príspevkoch *Vandy Jiřikovskej* či *Hany Dvořákovéj*.

V priebehu rokovaní sa otvorilo množstvo zaujímavých tém, z ktorých v tejto správe spomíname len niektoré. Zaujímavé je, že na rokovanie sympózia sa nedostali okruhy tém, akými sú detské skupiny, ich fungovanie, postavenie detí v partiách, pravidlá detského spolužitia.

Konferencia priniesla veľké množstvo informácií, žiaľ súčasne, či práve preto aj nedostatok priestoru na diskusiu.

Októbrová Strážnica zanechala vo mne príjemný pocit obohatenia a teším sa na vydanie zborníka.

Andrea Šalingová

SEMINÁR “TRADIČNÉ ZVYKY A OBRADY A SÚČASNOSŤ”

Podtatranské múzeum Poprad, 15. októbra 1997

Je potešiteľné, že v súčasnej neuspokojivej ekonomickej situácii, v ktorej sa nachádzajú (aj) múzeá na Slovensku, rozhodli sa pracovníci Podtatranského múzea v Poprade, najmä etnografka PhDr. Zdenka Krišková, zorganizovať seminár na tému “Tradičné zvyky a obrady a súčasnosť”. Seminár sa konal 15. októbra 1997 v priestoroch Podtatranského múzea v Poprade.

Téma seminára naznačovala, že organizátori si za cieľ stanovili zamyslieť sa nad problematikou vývinu a transformácie zvykov a obradov v súčasnom období. Téma aktuálna, avšak nie vždy ľahko postihnuteľná – aspoň nie očami slovenských etnografov. Zámerne používam označenie etnografia, pretože práve “-grafia” je v našej vede stále silne zastúpená. Príspevky, ktoré na seminári odzneli, priniesli síce – slovom i obrazom – množstvo faktografického zvykoslovného materiálu z terénnych výskumov, ale väčšina z nich sa pohybovala v medziach “klasickej” deskriptívnej etnografie. Nič proti tomu – aj takéto výskumy sú stále potrebné, avšak ich interpretácia a analýza by mala ísť ďalej, mala by priniesť odpovede na otázky, prečo sú dnes “tradičné” zvyky iné – ak vôbec ešte existujú, aké nové obrady vznikajú, aký je mechanizmus ich vzniku a transformácie, aká je úloha zvykov a obradov v živote súčasného človeka, ako aj v živote súčasnej slovenskej spoločnosti. Na tieto otázky seminár uspokojivé odpovede neprišiel, čím však nechcem potlačiť hodnotu bohatého materiálu, ktorý jednotliví autori prezentovali vo svojich príspevkoch.

S prvým príspevkom “Vplyv cirkevných slávností na obrady” vystúpila K. Buganová, ktorá na základe výskumov z východného Slovenska poukázala na prepojenie cirkevných obradov a liturgie s tradičnými zvykmi, pretrvávajúcimi do súčasnosti (svätenie bahniatok, umývanie na potoku, sväte-

nie veľkonočných jedál, prosebné procesie za úrodu, púte). E. Pančuhová priblížila genézu, vývin, dokumentáciu a prezentáciu bohatého zbierkového fondu duchovnej kultúry v Slovenskom národnom múzeu v Martine. J. Darulová zamerala svoju pozornosť na diferenciáciu zvykov a obradov v mestskom prostredí, ktoré sa odvíjali nielen od výročných a rodinných slávností, ale aj štátno-politických podujatí, a ktoré mali v heterogénnej mestskej societe odlišný charakter. M. Húšťavová a L. Sýkorová priniesli bohatý materiál z rodinného zvykoslovia Kysúc. M. Felberová na pranie účastníkov prezentovala videozáznam súčasnej fašiangovej obchôdzky na Spiši.

Poobedňajšia časť seminára sa niesla prevažne vo fašiangovom duchu, hoci sa začala janskými zvykmi – “sobitkami” z rusínsko-ukrajinského prostredia východného Slovenska, kam nás zaviedol J. Varchol. I. Danterová nám slovom i obrazom priblížila fašiangové chodenie s klátom zo slovensko-maďarského prostredia (Vlčany), vychádzajúc zo širších európskych súvislostí. Z. Krišková sa vo svojom príspevku “Premeny tradícií vo fašiangových obchôdzkach” neobmedzila len na opis obchôdzok v Batizovciach a Poprade, ale sa pokúsila zachytiť zmeny vo funkciách a formách fašiangových zvykov, ako aj hľadať odpovede na otázky “prečo”, “ako” a “či” organizovať fašiangové obchôdzky v súčasnom mestskom prostredí. Zaujímavý materiál čerpajúci z historických prameňov priniesla N. Baráthová, ktorá sa sústredila na staré cechové zvyky spišských Nemcov v Kežmarku, zahrňujúce fašiangové a iniciačné obrady jednotlivých cechov. K. Holbová prezentovala bohatý porovnávací materiál zo súčasných fašiangových zvykov v piatich obciach hontianskeho regiónu.

D. Nociarová, vychádzajúc z písomných prameňov i vlastných terénnych výskumov,

predniesla príspevok o zvykoch dnes už zaniknutého hrnčiarskeho spoločenstva v Haliči, v minulosti najvýznamnejšieho novohradského centra hrnčiarskej a fajansovej výroby. A. Krupová zamerala svoju pozornosť na rodinné zvyky a obrady v obci Kladzany v období do 2. svetovej vojny. Pokojnú hladinu seminára sa snažil rozvrieť J. Ordoš provokatívnym zamyslením o súčasnom stave a vývoji zvykov a obradov vo folklórnom hnutí. Je možné tradície kriesiť a oživovať? Ako hľadať a ako si uchovať identitu? Aká je naša úloha v tomto úsilí? Máme či nemáme usmerňovať folklórne kolektívy v ich tvorbe? Tieto a podobné otázky vyprovokovali účastníkov k živej diskusii, ktorá sa priblížila k cieľu seminára. S posledným príspevkom, opisujúcim banícke rezbárske tradície v banskoštiavnickom regióne, vystúpila E. Lovasová.

Množstvo príspevkov, ktoré odzneli na seminári, predstavuje nesmiernu materiálovú

hodnotu, ktorú terénymi výskumami v rôznych častiach Slovenska získali predovšetkým pracovníci našich múzeí, za čo im patrí vďaka, veď vieme, v akých podmienkach pracujú. Množstvo materiálu však nie vždy dá odpoveď na naše otázky. A niekedy – v dynamike súčasných premien – akoby sme ani nevedeli, na čo sa opýtať, čo si všímať, čo je a čo nie je cieľom, objektom, predmetom súčasného etnologického výskumu. Napriek mnohým nevysloveným i nezodpovedaným otázkam treba oceniť úsilie organizátorov pripraviť konferenciu a zároveň formálno-neformálne posedenie predstaviteľov pobočiek Slovenskej národopisnej spoločnosti. Srdečné a inšpirujúce kolegiálne a ľudské stretnutia etnológov sú, a dúfam, že vždy aj budú, vzácnou súčasťou každého seminára, každej konferencie. A popradský seminár nebol na šťastie výnimkou.

Alexandra Bitušiková

ŠTUDENTSKÁ VEDECKÁ ODBORNÁ KONFERENCIA NA KATEDRE ETNOLÓGIE FiF UK – 1997

Dňa 23. apríla 1997 sa na Katedre etnológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave uskutočnilo katedrové kolo Študentskej vedeckej odbornej konferencie (ŠVOK).

ŠVOK má na Katedre etnológie dlhoročnú tradíciu – každoročne dáva priestor študentom, ktorí tu pred svojimi pedagógmi a spolužiakmi majú možnosť prezentovať výsledky svojej vedeckej práce. ŠVOK je zároveň príležitosťou na otestovanie si svojich schopností – schopností použiť školské vedomosti v praxi/teréne a prezentovať ich vo forme písanej práce, ale aj ústnej obhajoby a diskusie.

Tohtoročnú ŠVOK zorganizovala Doc. PhDr. Kornélia Jakubíková. Medzi súťažiacimi bol už tradične najviac zastúpený 2. a 3. ročník.

Tohto roku sa súťaže zúčastnilo 7 študentiek etnológie s týmito príspevkami:

Ivica Bumová (3. ročník): *Príčiny existencie a formy súčasnej tkáčskej výroby v obci Malatiná*, 12 s. Autorka sa vo svojom príspevku pokúša načrtnúť príčiny pretrvávania a formy existencie súčasnej tkáčskej činnosti v obci, pričom problematiku rozoberá z viacerých aspektov. Všíma si prírodné, historické a spoločenské faktory, ktoré vplývali na tkáčsku výrobu v Malatinej. Z najdôležitejších treba spomenúť valaskú kolonizáciu, izolovanosť obce, ktorá sa podieľala na značnej sebestačnosti jej obyvateľov, neskoré založenie JRD a s tým súvisiace zamestnanie žien v domácnosti, blízke podniky textilného priemyslu a celospoločenské zmeny v poslednom desaťročí. Z práce je zrejmé vyni-

kajúca znalosť pracovných nástrojov a techník a okrem analýzy ovplyvňujúcich činiteľov v nej autorka podáva stručný obraz tkáčskej výroby v minulosti aj súčasnosti, no nezabúda ani na projekty miestnej základnej školy.

Andrea Galvánková (3. ročník): *Dedinský učiteľ (s prihliadnutím na pomery v obci Muráň)*, 32 s. Autorka sa na základe dôkladného terénneho výskumu a práce s literatúrou pokúša vo viacerých kontextoch rozobrať postavenie učiteľa v dedinskom prostredí. Vo svojej práci zachytáva časový úsek od obdobia medzi dvoma vojnami po súčasnosť, ale v prípade potreby siahne aj po širších historických súvislostiach. Príspevok pojednáva o práci učiteľa v Muráni a štyroch okolitých obciach, no najväčšiu pozornosť venuje učiteľskej osobnosti Pavla Martinove. Autorka kladie dôraz na sociálny status učiteľa, jeho vzťah k cirkvi, všima si vplyv spoločensko-politickej situácie na prácu a status učiteľa, zaujímavý je pokus o analýzu postoja k vzdelaniu vo vidieckom prostredí a hodnotenie učiteľa zo strany lokálneho spoločenstva.

Jana Klíčová (3. ročník): *Tendencie vývoja náhrobných nápisov na príklade troch obcí Záhorskej nížiny*, 67 s. Cieľom príspevku J. Klíčovej je zhodnotenie vývoja náhrobných nápisov v obciach Devínska Nová Ves, Suchohrad a Záhorská Ves. Materiál autorka získala zápisom na cintorínoch, ale pri práci použila aj interview s informátormi a anketu v kamenárskych dielňach. Príspevok obsahuje bohatú fotodokumentáciu a katalóg, v ktorom autorka zhromaždila a roztriedila 185 náhrobných nápisov. V závere autorka konštatuje, že jazyková stránka nápisov neodzrkadľuje presne etnickú skladbu obyvateľstva. Všima si zjednodušovanie nápisov v súčasnosti a vysvetľuje si ho stúpajúcimi cenami služieb, ale aj módnymi trendmi.

Mária Ondruchová (2. ročník): *Vojnový pamätník v obci Semerovo (Zhodnotenie výskumu uskutočneného v júli a auguste 1996)*, 8 s. Príspevok spracováva problematiku povojnových pamätníkov, ktorej slovenská etnológia doteraz nevenovala pozornosť. Prá-

ca je pokusom o obraz miestneho vojnového pamätníka vo verejnom živote obce, ale aj v názoroch a hodnotení obyvateľov.

Nina Paulínyová (3 ročník): *Vývoj výročných obyčají na príklade jednej generácie*, 26 s. Príspevok je výsledkom záchranného výskumu v zátopovej oblasti Mojšova Lúčka. Autorka sa pokúša zachytiť výročné obyčaje tak, ako ich prežívala najstaršia generácia obyvateľov. Sleduje zánik niektorých obyčají a vplyv postupného rozpadu spoločenstva na udržanie tradícií. Autorka zaujala predovšetkým prezentáciou svojej práce (v písanom texte bojovala so zvládnutím vedeckého štýlu), v jej obhajobe sa odrazili niektoré z novších tendencií v etnológii, založených na hlbokom pochopení prežívania skutočnosti v skúmanom spoločenstve.

Helena Vagačová (3. ročník): *Interpretácia prijímacích rituálov v lokálnom spoločenstve*, 19 s. Príspevok sa vyznačuje precíznym štýlom, v ktorom sa strieda rovina citátov z výpovedí informátorov a z odbornej literatúry s vlastnými postrehmi a závermi autorky. H. Vagačová sa vo svojej práci zameriava na interpretáciu niektorých rodinných obyčají na materiáli získanom terénnym výskumom v Mojšovej Lúčke. Práca sa koncentruje na iniciačné obrady a prelína sa v nej etnologický a religionistický prístup (autorka sa inšpirovala niektorými teóriami van Gennepa a Eliadeho). Práca sleduje recepčné rituály pri vádzke, krste, prijímaní mládenčov a dievok do spoločenstva dospelých mládeže, pri sobáši a pri prechode zo spoločenstva živých do spoločenstva mŕtvych.

Natália Veselská (2. ročník): *Vojnové pamätníky a ich reflexia u obyvateľov*, 13 s. Podobne ako M. Ondruchová, aj N. Veselská sa vo svojej práci zaoberá vojnovými pamätníkmi a ich reflexiou u obyvateľstva. Vychádza z materiálu získaného terénnym výskumom v Devínskej Novej Vsi. Príspevok ponúka komplexný pohľad na problematiku – stretneme sa tu s presným opisom pamätníka a jeho situovania v urbánnom prostredí, charakteristikou úlohy, ktorú pamätníky mali v spoločenskom živote obce,

aj s rozborom vzťahu, ktorý majú obyvatelia k obetiam a pamätníkom vojnových udalostí. Reflexiu vojnových pamätníkov autorka sledovala u viacerých generácií autochtónneho aj prisťahovaného obyvateľstva, u obyvateľov žijúcich v obci, aj na sídlisku. Práca je zaujímavým poukázaním na etnológiou doteraz nespracovanú tému.

Konferencia prebiehala nasledovne: Súťažiaci v poradí podľa abecedy vystúpili s referátom, v ktorom počas 10-15 minút stručne predstavili svoje práce. Po prezentácii nasledovala diskusia.

Príspevky hodnotila porota v nasledovnom zložení:

Členovia: Doc.PhDr. Kornélia Jakubíková, CSc., Katedra etnológie, Doc.PhDr. Ľubica Droppová, CSc., Katedra etnológie, Daniel Luther, CSc., Ústav etnológie SAV, Zuzana Búriková, študentka etnológie.

Pri hodnotení kládla porota dôraz na písanú prácu, ale prihliadala aj na ústnu obhajobu pri prezentácii a následnej diskusii. Každý člen poroty určil troch najlepších a sčítaním bodov dospela porota ku konečnému výsledku.

Porota ocenila vysokú kvalitu všetkých prác a rozhodla sa finančnou odmenou ohodnotiť tieto práce:

1. miesto: A. Galvánková, Dedinský učiteľ (s prihliadnutím na pomery v obci Muráň),

2. miesto: N. Veselská, Vojnové pamätníky a ich reflexia u obyvateľov,

3. miesto: H. Vagačová, Interpretácia prijímacích rituálov v lokálnom spoločenstve.

Študenti a pedagógovia z obecnstva sa rozhodli odovzdať cenu publika N. Paulinyovej, ktorej porota udelila zvláštnu cenu za osobitý prístup k problematike.

Zuzana Búriková